

Prof. dr hab. Janusz Ruskowski
Instytut Politologii i Europeistyki
Uniwersytet Szczeciński
ul. Krakowska 71-79
70-071 Szczecin
Tel.: 091 444 32 42 e-mail: janruoie@poczta.onet.pl

R E C E N Z J A

osiągnięć naukowych doktor Małgorzaty Michalewskiej-Pawlak w związku z postępowaniem habilitacyjnym

Recenzja osiągnięć naukowych doktor Małgorzaty Michalewskiej-Pawlak została podzielona na dwie części. Pierwsza z nich dotyczy oceny powiązanego tematycznie cyklu publikacji pt. *Instytucjonalne aspekty realizacji terytorialnie ukierunkowanych wybranych polityk Unii Europejskiej* (Wrocław 2017). Druga część recenzji dotyczy całości dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dr Małgorzaty Michalewskiej-Pawlak.

Część I

R E C E N Z J A

powiązanego tematycznie cyklu publikacji Małgorzaty Michalewskiej-Pawlak pt.

**Instytucjonalne aspekty realizacji terytorialnie ukierunkowanych wybranych polityk
Unii Europejskiej (Wrocław 2017)**

Uwagi ogólne

Polityki sektorowe są esencjonalną częścią działania Unii Europejskiej oraz procesów europeizacyjnych. Każda polityka sektorowa obudowana jest systemem instytucji zarządzających, nierzadko bardzo wyspecjalizowanych w danej kwestii. Polityki sektorowe wraz z instytucjami tworzą symbiotyczny związek, od którego zależy skuteczność danej polityki.

Dwie polityki sektorowe o terytorialnym ukierunkowaniu: regionalna oraz wiejska, stały się przedmiotem powiązanego tematycznie cyklu publikacji autorstwa doktor

Małgorzaty Michalewskiej-Pawlak pt. *Instytucjonalne aspekty realizacji terytorialnie ukierunkowanych wybranych polityki Unii Europejskiej* (Wrocław 2017), który został zdeklarowany jako główne przedsięwzięcie w postępowaniu habilitacyjnym.

Recenzja jednotematycznego cyklu została podzielona na trzy części: 1. uwagi metodologiczne i formalne, 2. uwagi merytoryczne, 3. konkluzja.

1. Uwagi metodologiczne i formalne

Przedłożony do oceny powiązany tematycznie cykl publikacji składa się z 15 opracowań naukowych. Wśród nich znajdujemy: 2 monografie samodzielne, 2 monografie współautorskie, 3 artykuły naukowe, 8 rozdziałów w pracach zbiorowych.

Na początku kilka słów chciałbym poświęcić strukturze cyklu, a właściwie kolejności zawartych w nim opracowań. Dostrzegam bowiem intencję Autorki, aby teksty ułożyć hierarchicznie, czyli od monografii samodzielnych do artykułów i rozdziałów w pracach zbiorowych. Taki układ cyklu nie jest jednak merytorycznie uzasadniony, bowiem cykl powinien tworzyć substancjalną całość, nawet jeżeli monografie będą przesunięte w jego głąb, a na początku pojawią się teksty przyczynkarskie. Narastanie narracji w układzie merytorycznym byłoby korzystniejsze, bowiem stanowiłoby ciąg przyczynowo-skutkowy. Przykładowo tekst poświęcony wieloaspektowemu zarządzaniu polityką rolną tworzą pewną grupę w cyklu, ale w praktyce są w nim rozproszone. Ułożenie ich obok siebie w logicznym ciągu byłoby rozwiązaniem o wiele lepszym itd.

Mimo tej uwagi przyjmuję wybór Autorki w zakresie wewnętrznej struktury cyklu, choć nie sądzę, aby był to wybór optymalny.

Podobać się może cel cyklu, który opiera się na „analizie wpływu czynników instytucjonalnych na proces ustanowienia i ewolucji polityki regionalnej i polityki wiejskiej UE oraz instrumentów ich realizacji na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym.” (s. 4). Tak skonstruowany cel oddaje zamiary Piszącej oraz koresponduje z zawartością cyklu, tym bardziej, że wybór akurat polityki regionalnej i polityki wiejskiej był podyktowany ich znaczeniem dla osiągnięcia spójności terytorialnej w UE. Autorka dodatkowo podpira swój cel tezą sformułowaną przez OECD o potrzebie stworzenia i realizacji nowego paradygmatu rozwojowego dla obszarów wiejskich. Ponadto jest to cel problemowy, który dodatkowo został doprecyzowany za pomocą kilku hipotez badawczych.

Autorka stawia cztery hipotezy badawcze, które zamierza zweryfikować. Hipotezy się uzupełniają i oddają cały zakres zadań badawczych stojących przed Autorką. To znaczy, że postawione hipotezy dotyczą zarówno procesów europeizacji w kontekście obu tytułowych polityk, podniesienia spójności terytorialnej, jak i wielopoziomowego zarządzania w tych politykach oraz systemu instytucjonalnego, który jest niezbędny dla skuteczności polityki wiejskiej i polityki regionalnej.

W deklaracji dotyczącej zastosowanych teorii oraz metod znajdujemy akcent położony na instytucjonalizm socjologiczny, który wydaje się być paradygmatem wiodącym dla Autorki oraz dodatkowo na koncepcje europeizacji oraz wielopoziomowego zarządzania. To są dobre i trafne wybory, bowiem potwierdzenie ich zastosowania znajdujemy w tekstach cyklu, choć zdają sobie sprawę, że owe deklaracje, jak i cały Autoreferat pisane były *ex post*, gdyż przecież najpierw pojawiły się publikacje. Ale to jest sprawa oczywista.

Na s. 8 Autoreferatu, czytamy, że „konsekwencją przyjęcia danej orientacji metodologicznej w ramach prowadzonych prac badawczych, był dobór adekwatnych i niezbędnych metod...” Oczywiście chyba Autorce chodziło o przyjęcie orientacji teoretycznej, a nie metodologicznej?

Dobór metod i technik badawczych nie budzi większych zastrzeżeń. Uzasadnienie doboru tego instrumentarium także znajduje swoje podstawy. Za istotną uznaję deklarację o metodzie modelowania, która opiera się na wykorzystaniu istniejących modeli badawczych do przeprowadzenia analizy polityki regionalnej, w tym zbudowania we współpracy z innymi autorami własnego modelu badania innowacji we współzarządzaniu rozwojem terytorialnym. Nie rozumiem jedynie po co w tak postawionym problemie badawczym, oraz w takim, a nie innym przedmiocie badań, stosować metodę historyczną?

W grupie technik badawczych znajdujemy wywiady indywidualne z decydentami i urzędnikami ministerialnymi i samorządowcami, wywiady grupowe (fokusowe) z udziałem ekspertów w obszarze współzarządzania rozwojem lokalnym i regionalnym na Dolnym Śląsku.

Autorka wymieniła trzy główne obszary badawcze, wokół których koncentrują się Jej zainteresowania:

1. wpływ procesów europeizacji na programowanie i realizację polityki regionalnej i polityki wiejskiej UE,
2. ewolucja instrumentów realizacji polityki regionalnej i polityki wiejskiej UE w kierunku ich oddziaływania na podnoszenie spójności terytorialnej między regionami europejskimi,

3. wpływ terytorialnie ukierunkowanych polityk UE na wielopoziomowe zarządzanie rozwojem regionalnym, w tym obszarów wiejskich w Polsce.

W części prezentującej wyniki badań oraz wpływ na rozwój dyscypliny wraz z możliwością wykorzystania, Autorka wymienia: 1. wpływ procesów integracji europejskiej na kształtowanie terytorialnego wymiaru realizacji polityki regionalnej i polityki wiejskiej w państwach europejskich, 2. proces programowania i realizacji polityki regionalnej i polityki wiejskiej UE, w tym ewolucyjny charakter jej instrumentów zorientowanych na podniesienie międzyregionalnej spójności, 3. model polityki regionalnej w Polsce (model interregionalny z elementami wielopoziomowymi, innowacje w zarządzaniu rozwojem regionalnym w obszarach wiejskich).

Chciałbym podkreślić wkład Autorki w opracowanie autorskiego modelu badania innowacji we współzarządzaniu rozwojem regionalnym.

Ze względu na to, że wiele ustaleń metodologicznych oraz teoretycznych znajduje się w poszczególnych tekstach cyklu, chciałbym w tym miejscu zaznaczyć, że część uwag z tej części oceny siłą rzeczy znajdzie się także w poniższych uwagach merytorycznych.

2. Uwagi merytoryczne

Pierwszym tekstem w cyklu jest samodzielna monografia naukowa pt. *Zarządzanie rozwojem obszarów wiejskich w Polsce w warunkach integracji Europejskiej* (Aspra Wrocław 2015). Bardzo dobrym pomysłem Habilitantki jest poświęcenie całego rozdziału na założenia teoretyczno-metodologiczne. Dzięki temu książka ma potężną dawkę ustaleń i deklaracji określających ramy projektowe monografii. W tym miejscu podano także pięć hipotez badawczych. Zauważyłem, że aż w trzech hipotezach mowa jest o europeizacji. Europeizacja jest także w celu książki dotyczącym zdefiniowania modelu zarządzania obszarami wiejskimi w Polsce, który ukształtowany został w wyniku przystąpienia Polski do UE. To niewątpliwie podkreśla znaczenie tego procesu, ale również koncepcję badawczą w pracy Autorki. Jednak europeizacja nie figuruje w tytule książki, więc chyba komunikacja pomiędzy przedmiotem badań i tytułem pracy a tymi założeniami metodologicznymi (cel i hipotezy) została nieco zachwiana. Podobnie w jednej z hipotez pojawia się polityka regionalna, której z kolei nie ma w tytule pracy, a przecież tytuł pracy jest najistotniejszą zapowiedzią tego, o czym będzie książka.

Dr M. Michalewska-Pawlak przywiązuje wagę do zarządzania publicznego rozumianego jako proces decydowania w sprawach zbiorowych, akcentując przy tym znaczenie wywierania wpływu i kształtowanie modelu zarządzania.

Hipotezy badawcze zawarte w tej książce zostały doprecyzowane i zoperacjonalizowane pytaniami badawczymi. Z kolei metody w publikacji zostały już zaanonsowane w Autoreferacie (metoda formalno-prawna, krytyka źródeł, metoda systemowa, metoda *case studies*, metoda komparatywna).

W pierwszych partiach książki Autorka szeroko zajmuje się europeizacją (definicje terminu, sposoby badania, trajektorie itd.). Zauważa między innymi, że europeizacja wpływa na sposoby dystrybucji kompetencji (władzy) pomiędzy poziomem narodowym oraz ponadnarodowym), co oczywiście ma istotne znaczenie dla zarządzania analizowanymi obszarami wiejskimi.

Inspirujące uwagi można znaleźć w części dotyczącej koncepcji rozwoju obszarów wiejskich. Tutaj Autorka posługuje się koncepcją wielofunkcyjnego rolnictwa, koncepcją zrównoważonego rozwoju, czy też koncepcją zarządzania publicznego (*public governance*). Oczywiście zarządzanie rozwojem obszarów wiejskich (jego cele, zadania, standardy) ma charakter wielopoziomowy oraz terytorialny.

Jeżeli Autorka uznała, że polityka regionalna oraz polityka wiejska UE jest źródłem procesów europeizacji zarządzania rozwojem obszarów wiejskich, to niezależnie od zakresu tej europeizacji, szczególnie na poziomie narodowym, wszystkie kraje członkowskie UE mają obowiązek podporządkowania systemu programowania realizacji krajowej polityki rozwoju regionalnego, która jest finansowana z budżetu UE, wymogom i procedurom polityki regionalnej UE. Całość tych działań nie byłaby możliwa bez narzędzi europeizacji zarządzania rozwojem obszarów wiejskich w ramach polityki wiejskiej UE. Przykładowo takim instrumentem europeizacji w ramach drugiego filara Wspólnej Polityki Rolnej są funkcjonujące od 2000 r. programy rozwoju obszarów wiejskich.

Autorka kreśli ciekawe refleksje na temat wielopoziomowego modelu zarządzania rozwojem obszarów wiejskich w Polsce. Odniesienia do wielopoziomowego zarządzania i jego korelacje z europeizacją, a także analiza wdrażania oddolnego modelu zarządzania rozwojem obszarów wiejskich w oparciu o inicjatywę wspólnotową LEADER, dowodzą dojrzałości badawczej Habilitantki.

Całość kończy się podsumowaniem z weryfikacją celów oraz wnioskami, co bez wątplenia podnosi wartość całej książki.

Drugi tekst w cyklu stanowi samodzielna monografia naukowa pt. *Priorytety i wyzwania polityki rozwoju obszarów wiejskich Unii Europejskiej* (Warszawa 2013).

Nieco rozczarował mnie wstęp do tej książki, który jest pozbawiony tkanki metodologicznej (teorie, narzędzia badawcze itd.). Wprawdzie Autorka na s. 8 deklaruje cel pracy, ale szeroki kontekst podjętych badań, w tym brak dyskusji z innymi Autorami oraz brak stanu badań sprawiają wrażenie mocno zredukowanych deklaracji odautorskich. Wprawdzie praca jest efektem realizowanego wewnętrznego (uniwersyteckiego) grantu badawczego dla młodych naukowców, to jednak książka monograficzna powinna oprzyrządowanie metodologiczno-teoretyczne zawierać.

Rozdział pierwszy poświęcony koncepcjom rozwoju obszarów wiejskich trochę rekompensuje teoretyczno-koncepcyjne braki we Wstępie, gdyż zawiera istotne, właśnie koncepcyjne, ustalenia dotyczące głównych podejść i ujęć w rozwoju obszarów wiejskich.

W książce trafiają się także pewne nieścisłości. Otóż na s. 10 Autorka tłumaczy dlaczego pominęła w książce analizę pierwszego filara Wspólnej Polityki Rolnej, ale jednocześnie na s. 11 czytamy, że „ze względu na powiązania pomiędzy pierwszym i drugim filarem WPR, chociażby w postaci mechanizmu modulacji, czy instrumentów modernizacji sektora rolnego, w wielu miejscach pracy konieczne było odwoływanie się do polityki rynkowej (np. w rozdziałach II i IV). Czyli w praktyce filar pierwszy WPR nie został pominięty.

Analiza koncepcji rozwoju obszarów wiejskich zawiera zarówno podejście sektorowe, koncepcje wielofunkcyjną, koncepcję zrównoważonego rozwoju, podejście neoendogeniczne itd. Interesujące są ustalenia dotyczące zmiany paradygmatu w podejściu do rozwoju obszarów wiejskich, z ujęcia ukierunkowanego sektorowo, na ujęcie ukierunkowane terytorialnie. Tym bardziej, że ta zmiana powiązana jest z ujęciami proponowanymi, lub wręcz generowanymi przez OECD.

Duża część książki jest poświęcona procesowi ewolucji polityki rozwoju obszarów wiejskich w UE oraz jej przewidywanym zmianom w ramach Wspólnej Polityki Rolnej.

Wdrażanie unijnych standardów oraz zasad polityki obszarów wiejskich ma kolosalne znaczenie i Autorka zauważa jaką rolę odgrywa w nim Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

Zasygnalizowanie nowych rozwiązań w UE, w tym takich jak np. partnerstwo miejsko-wiejskie (RURBAN). dowodzi, że koncepcja zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich znajduje w UE należyte miejsce.

Można uznać monografię za istotną w obszarze polskich studiów europejskich, która proponuje oryginalne refleksje na temat polityki rozwoju obszarów wiejskich.

Trzecim elementem cyklu jest anglojęzyczna, monografia współautorska pt. *Institutional determinants of innovations in regional governance in Poland* (Warszawa-Wrocław 2017, napisana wspólnie z Aldoną Wiktorską-Święcką i Moniką Klimowicz). Przedmiotem badań objęto nowe, innowacyjne rozwiązania wspierające rozwój regionalny. Autorki już we wstępie sygnalizują istotne spostrzeżenia dotyczące źródeł innowacji w zarządzaniu regionalnym w Polsce, takich jak np. proces europeizacji, który sprzyja implementacji innowacji do zarządzania regionalnego, czy też kolektywny proces podejmowania decyzji).

Dobrym pomysłem jest zastosowanie koncepcji wielopoziomowego zarządzania do badań podjętych przez Autorki, gdyż z MLG wiążą się także nowe metody zarządzania, w tym także te, które zostały zapożyczone z sektora prywatnego.

Nawiązanie do klastrów oraz sieci interaktywnych potwierdza kierunek badań ukierunkowany na poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań w rozwoju regionalnym.

We Wstępie poczyniono także pewne deklaracje metodologiczne, z których dowiadujemy się o metodzie instytucjonalnej, metodzie *case study* oraz analizie jakościowej. Za istotną technikę badawczą należy uznać półstrukturyzowane wywiady z przedstawicielami administracji regionalnej, sektora prywatnego oraz sektora organizacji pozarządowych. Takich wywiadów przeprowadzono 23.

Do analizy wybrano dane statystyczne czterech polskich województw: dolnośląskiego, łódzkiego, pomorskiego oraz śląskiego. Przyznam jednak, że nie rozumiem więc, dlaczego poczyniono dość obszerne refleksje na temat województwa lubuskiego oraz dlaczego tak dużo miejsca poświęcono województwu śląskiemu, a tak mało województwu pomorskiemu? Są to zauważalne asymetrie w książce.

Praca zawiera istotny dla całości teoretyczny rozdział pierwszy. To właśnie teoretyczne aspekty badań nad innowacjami w zarządzaniu regionalnym wnoszą do narracji stan badań, konceptualizację instytucji i ich znaczenie w tworzeniu i implementacji innowacji w zarządzaniu regionalnym, proces definiowania innowacji w zarządzaniu regionalnym. Należy pochwalić Autorki za nawiązanie do *New Public Management* (NPM) oraz *good governance* (wraz z jego kryteriami oraz cechami charakterystycznymi). Ponadto należy zgodzić się z Piszącymi, że zarządzanie regionalne w Polsce (i nie tylko w Polsce) posiada naturę wielopoziomową.

Kolejne partie książki zostały poświęcone typologii innowacji w zarządzaniu regionalnym oraz próbie skonstruowania modelu badania innowacji w zarządzaniu regionalnym.

Analiza zintegrowanych inwestycji terytorialnych (zit) w wybranych regionach, w tym przede wszystkim w województwie śląskim pozwala zrozumieć kontekstowy charakter poszukiwań Auterek.

Kolejnym (czwartym) tekstem w cyklu jest także monografia wieloautorska (wspólnie z A. Wiktorską-Święcką oraz Moniką Klimowicz), której przedmiotem badań są również innowacje. Nosi ona tytuł: *Innowacje we współzarządzaniu rozwojem regionalnym* (Warszawa, Wrocław 2017).

Nieco rozczarował mnie Wstęp do książki, który jest mało metodologiczny i nie zawiera żadnych deklaracji teoretycznych. Deficyt ten rekompensuje jednak pierwszy rozdział, z którego dowiadujemy się o europeizacji, jako kategorii analitycznej, o paradygmacie teoretycznym, jakim jest instytucjonalizm socjologiczny, o metodach, wśród których Autorki wymieniają m.in. metodę *case studies* oraz *process tracing*. Stosują także mechanizm przyczynowy, aby wraz z metodami badawczymi wyjaśniać innowacje we współzarządzaniu regionalnym.

Autorki analizują koncepcję współzarządzania, ale podają w angielskim oryginalne termin *governance*. Dlatego też zastanawiam się, kiedy *governance* należy tłumaczyć jako zarządzanie, a kiedy jako współzarządzanie, tym bardziej, że dwa ostatnie polskie tłumaczenia nie są synonimami.

Koncepcyjny wymiar badań nad innowacyjnością we współzarządzaniu rozwojem regionalnym, czy też modelowy wymiar innowacyjności w tym współzarządzaniu (np. *participatory governance*) są osadzone w teorii zmiany, która pozwala zrozumieć, dlaczego dana interwencja jest niezbędna oraz w jaki sposób jest realizowana w konkretnym otoczeniu. Generalnie, analiza teorii zmiany oraz jej ram wyjaśniania przyczyniło się do wykazania związku pomiędzy podejmowanymi w praktyce regionalnej działaniami, rezultatami i otoczeniem, w którym interwencja jest prowadzona. Tym samym teoria zmiany przyczyniła się także do badania modelu innowacji we współzarządzaniu rozwojem regionalnym.

Na s. 120 pojawia się interesujące odniesienie do skali interwencji, która może oznaczać zarówno ilość, jak i częstotliwość oraz czas trwania interwencji, po to, aby wprowadzić zmianę w zakresie efektów.

Kolejne partie książki zostały poświęcone inicjatywie wspólnotowej LEADER (jego znaczeniu dla osiągniętych rezultatów w implementacji innowacji) oraz zintegrowanym inwestycjom terytorialnym. Zostały one oparte na badaniach empirycznych, a następnie na czterech testach zebranych danych. Wyniki testów zostały zinterpretowane, a przy tym zweryfikowano także hipotezy.

W końcowych fragmentach książki Autorki analizują proces przedsiębiorczego odkrywania traktując go jako innowacyjną metodę współzarządzania gospodarczo-społecznego rozwojem polskich regionów (w tym przypadku kilku wybranych województw).

Zauważyłem jednak pewne podobieństwa pomiędzy obu książkami poświęconymi innowacjom (w wersji polsko- i angielskojęzycznej). Chodzi m.in. zintegrowane inwestycje terytorialne oraz inicjatywę wspólnotową LEADER.

Piąty tekst w cyklu to rozdział w pracy zbiorowej zatytułowany *Wielopoziomowy system zarządzania politykami regionalnymi państw członkowskich Unii Europejskiej jako rezultat procesów europeizacyjnych na przykładzie Polski* (w: *Europeizacja polityk publicznych w Polsce*, pod red. R. Riedel, Opole 2016).

Autorka rozpoczyna od genezy uwspólnotowienia polityki regionalnej w EWG oraz instrumentów polityki regionalnej na poziomie UE. Należy zgodzić się z konstatacją, że realizacja modelu polityki regionalnej UE przyczyniała się do ustanowienia wielopoziomowego zarządzania rozwojem regionalnym w państwach członkowskich UE.

W tekście zastosowane zostały dwie koncepcje: wielopoziomowego zarządzania oraz europeizacji, przy czym europeizacja zarządzania rozwojem regionalnym UE pojawia się poprzez ustanowienie wspólnotowej polityki regionalnej.

Autorka dowodzi, że europeizacja polityki regionalnej nie oznaczała utraty kompetencji państw członkowskich w zakresie zarządzania rozwojem regionów. Tym samym europeizacja *top down* oraz *bottom up* jest źródłem regionalizacji w Polsce.

Oczywiście nie można w tak zdefiniowanym przedmiocie badań pominąć zasad, którymi kieruje się polityka regionalna UE, i które siłą rzeczy w procesie europeizacji przekładają się na polityki regionalne państw członkowskich. Bez wątplenia jedną z takich zasad jest zasada programowania, która opiera się m.in. na wprowadzonych w 1989 r. wieloletnich ramach finansowych.

Uwagi dotyczące bezpośredniego i pośredniego lobbingu regionów w UE na rzecz ustanowienia rozwiązań legislacyjnych w polityce regionalnej, potwierdzają, że Autorka

w sposób niezwykle kompetentny postrzega politykę regionalną w całej jej złożoności oraz zróżnicowaniu.

Szóste opracowanie w cyklu to artykuł opublikowany we „Wrocławskich Studiach Politologicznych” (nr 18/2015) pt. *Ewolucja modelu polityki regionalnej w Polsce w warunkach integracji europejskiej*.

W artykule pojawiają się istotne założenia metodologiczne oraz teoretyczne (cel opracowania, koncepcja wielopoziomowego zarządzania, neoinstytucjonalizm, podstawy pozyskania materiału badawczego, hipotezy badawcze i ich weryfikacja). Bez wątpienia tego typu deklaracje zauważalnie sprzyjają dyscyplinie analizy.

W części merytorycznej narracja zmierza w kierunku uchwycenia istotnych komponentów polityki rozwoju regionalnego w Polsce (podmioty prowadzące politykę rozwoju regionalnego, instrumenty polityki regionalnej, cele tej polityki itd.). Dodatkowo podejmowane są próby wskazania modelu polityki regionalnej oraz kierunki jej reorientacji.

Kolejny (siódmy) tekst nosi tytuł *Common Agricultural Policy as the Result and Instrument of Europeanization Processes* (rozdział pracy zbiorowej pt. *Europeanization Processes from the Meso-economic Perspective: Industries and Policies*, red. P. Stanek, K. Wach, Kraków 2015). Autorka założyła sobie zbadanie procesu tworzenia Wspólnej Polityki Rolnej w kontekście wpływu wywieranego przez aktorów publicznych (kraje członkowskie, instytucje ponadnarodowe UE, organizacje rolnicze itd.) na poziomie narodowym, europejskim i regionalnym.

W części merytorycznej otrzymujemy analizę reform WPR (reforma MacSharry’ego, Agenda 2000) oraz odniesienia do jej dwóch filarów i do instrumentów zeuropeizowanego modelu WPR (np. programy rozwoju obszarów wiejskich lub inicjatywa wspólnotowa LEADER).

Tekst jest wyposażony w założenia metodologiczne, w których znajdujemy teorię ekonomii politycznej, koncepcję europeizacji, koncepcję *New Political Economy*, metodę krytycznej analizy źródeł, podejście historyczne i instytucjonalne.

Ósma publikacja w cyklu to rozdział w pracy zbiorowej zatytułowany *A Shift in rural development paradigm and its impact on rural policies of the EU and its Member States* (w: *European Union as a Global Actor*, ed. J. Dyduch, M. Michalewska-Pawlak, R. Murphy, Warszawa 2014).

Zamierzeniem Autorki jest wpływ wynikający z przesunięcia w paradygmacie rozwoju obszarów wiejskich na zarządzanie polityką wiejską UE i jej państw członkowskich.

Opracowanie w sposób niezwykle ciekawy ilustruje inspirowane przez OECD przesunięcie od tradycyjnego paradygmatu w rozwoju obszarów wiejskich (podejście sektorowe, rolnictwo było odpowiedzialne za produkcję i miało pewne funkcje społeczne) do nowego paradygmatu, który pojawił się w latach 90-tych i jest zdominowany przez podejście terytorialne. Traktuje on obszary wiejskie jako dominujące w strukturze gospodarki wiejskiej, które podnoszą swoją konkurencyjność, są domem i miejscem pracy dla przedstawicieli różnych zawodów, a rolnictwo jest tylko jednym z wielu sektorów gospodarki wiejskiej.

W dalszej części publikacji Autorka analizuje modele zarządzania polityką wiejską (*top-down, bottom up, usieciowienie*).

Ciekawą konkluzję znajdujemy w ostatnich partiach pracy, według której nie można stwierdzić, że przesunięcie w paradygmacie polityki wiejskiej na znaczący wpływ na zarządzanie polityką wiejską.

Należy docenić, że całe opracowanie ma duży walor poznawczy oraz eksplanacyjny.

Następny tekst w cyklu (dziewiąty) pt. *Instruments for the Achievement of Territorial Cohesion the European Union in the Financial Framework 2014-2020* został opublikowany w: pracy zbiorowej pt. *European Integration: Perspectives and Challenges. How "Borderless" Is Europe?* (ed. I. Tarrosy, A. Tuka, Z. Voros, A. Schmidt, Pecs 2014).

Celem analizy jest identyfikacja instrumentów służących osiągnięciu spójności terytorialnej w Unii Europejskiej. Pisząca zakłada, że nowy wieloletni budżet UE dystrybuujący finansowanie między regionami jest wtórnie istotny, gdyż kluczową kwestią jest odpowiedź na pytanie czy proponowane instrumenty mogą być jednakowo wykonalne i użyteczne dla różnych typów regionów i w jakim stopniu są one koherentne z priorytetami rozwoju terytorialnego UE.

Jest to nieco inne opracowanie od pozostałych, gdyż zostało poświęcone spójności terytorialnej oraz współpracy terytorialnej. W tekście naukowym znajdujemy analizę silnie zależnych od państw członkowskich instrumentach podnoszących spójność w UE oraz o ich politycznym znaczeniu. Wśród tych instrumentów podnoszących spójność terytorialną Habilitantka wskazuje na Strategię Europa 2020, zintegrowane inwestycje terytorialne, Europejskie Ugrupowania Współpracy Terytorialnej (EUWT) oraz na partnerstwo *rural-urban*.

Ponadto Habilitantka dokonuje krytycznego przeglądu definicji spójności terytorialnej podkreślając jak ważne dla tej spójności są programy operacyjne finansowane z funduszy strukturalnych i implementowane przez kraje członkowskie UE.

W konkluzjach znajdujemy stwierdzenie, że hipoteza, według której państwo narodowe eroduje w sytuacji, gdy regiony stają się podmiotami i aktorami zarządzania terytorialnego, nie znajduje potwierdzenia w rzeczywistości.

Dziesiąta publikacja w kolekcji habilitacyjnej to rozdział w pracy zbiorowej noszący tytuł *The importance of Common Agricultural and Rural Policy for Europe for achieving strategic priorities of the EU* (w: *European Union Development. Challenges and Strategies*, red. J. Dyduch, M. Michałowska-Pawlak, R. Murphy, Warszawa 2013).

W tym opracowaniu Autorka po raz pierwszy wprowadza do swojego cyklu termin CARPE (*Common Agricultural and Rural Policy for Europe*) zastanawiając się w jakim stopniu CARPE przyczynia się do wypełnienia priorytetów UE zawartych w Strategii Europa 2020? Rozważania te są inspirujące gdyż dr M. Michałowska-Pawlak konfrontuje je z zapowiadanymi w Strategii Europa 2020 instrumentami, które powinny pozwolić UE osiągnąć jej cele.

Analiza w tekście przebiega od ogólnych uwag na temat legitymacji i finansowania CARPE, poprzez jej genezę do jej celów. Narracja wsparta została reformami CAP oraz krytycznymi uwagami na temat płatności bezpośrednich.

Następny tekst (jedenasty) nosi tytuł *Polityczne uwarunkowania reformy Wspólnej Polityki Rolnej po 2013 r.* (jest to rozdział w pracy zbiorowej pt. *Perspektywy rozwoju Wspólnej Polityki Rolnej po 2013 r.* pod red. B. H. Toszka, A. Wojtaszaka, Warszawa 2012). Habilitantka poszukuje tutaj przesłanek nowej reformy Wspólnej Polityki Rolnej, która jak każda reforma ma silny polityczny kontekst. Ponadto negocjacje w ramach rundy Doha toczone w ramach Światowej Organizacji Handlu i zmierzające do liberalizacji handlu międzynarodowego produktami rolnymi wpływają na przyszły kształt WPR oraz na protekcyjnistyczne instrumenty stosowane w tej polityce przez UE.

Dr M. Michalewska-Pawlak umiejętnie zauważa, że istnieją istotne rozbieżności interesów i preferencji państw członkowskich wobec WPR.

Wadą tego tekstu jest brak założeń metodologicznych oraz teoretycznych.

Dwunasta publikacja w cyklu habilitacyjnym to artykuł naukowy zatytułowany *Rural areas development as a field of intervention of the European Union Cohesion Policy after 2013* („Studies in Agricultural Economics”, 113, 2011).

Habilitantka dokonuje w opracowaniu próby oceny Wspólnej Polityki Rolnej UE w kontekście rozwoju jej obszarów wiejskich w latach 2007-2013 oraz zadań polityki spójności, w tym przyszłych planów dla obszarów wiejskich. Jest to o tyle istotne, że WPR wspiera nie tylko rolnicze funkcje obszarów wiejskich, ale także funkcje leśne. Jednak równolegle zauważalna jest pewna dyskryminacja obszarów mieszanych, turystycznych lub wprost nierolniczych.

Należy zgodzić się z Autorką, że sektorowe podejście do obszarów wiejskich przyczynia się do pogłębienia przepaści pomiędzy regionami wiejskimi a regionami zurbanizowanymi oraz pomiędzy różnego rodzaju regionami miejskimi.

Autorka powołując się na ESPON ustaliła, że WPR silniej wspiera regiony centralne i bogate niż regiony mniej rozwinięte i peryferyjne.

Podobnie, jak w kilku innych tekstach cyklu, także w tym opracowaniu pojawiają się refleksje dotyczące reform WPR oraz modeli rozwoju obszarów wiejskich (*top down* i *bottom up*).

W tekście pojawiają się jednak pewne niekonsekwencje. Otóż w jednym miejscu Autorka pisze o rozwoju obszarów wiejskich w świetle reform WPR po 2013 r., a nieco dalej o wyzwaniach dla polityki spójności w kontekście rozwoju obszarów wiejskich po 2014 r. Wydaje się, że obie cezury czasowe powinny być ujednoczone, lub Autorka powinna klarownie wyjaśnić, dlaczego wprowadza dwie różne daty roczne.

Podobać się może – czynione już wcześniej – nawiązanie do neo-endogenicznej teorii rozwoju obszarów wiejskich i jej znaczenia dla priorytetów tych obszarów oraz dla priorytetów polityki spójności.

Trzynasty tekst w cyklu nosi tytuł *Wpływ integracji europejskiej na rozwój współpracy regionów europejskich po 2007 r.* Jest to rozdział opublikowany w pracy zbiorowej pt. *Polska i Europa Środkowo. Demokratyzacja, konsolidacja i europeizacja*, pod red. E. Nowak, R. Riedla, Lublin 2010.

Autorka nie precyzuje tutaj celu badań, ani nie czyni innych założeń metodologicznych.

Narracja zaczyna się od uwag poświęconych regionowi jako podmiotowi integracji europejskiej oraz dotyczących promowania przez UE idei regionalizacji i decentralizacji.

Następnie pojawiają się Europejskie Ugrupowania Współpracy Terytorialnej, które są dowodem na zróżnicowany rozwój regionów w UE.

Także inicjatywa wspólnotowa INTERREG IVC dowodzi, że finansowanie współpracy międzyregionalnej oraz transregionalnej jest ukierunkowane na konkretne grupy regionów.

Przedostatni element cyklu to artykuł opublikowany w „Przeglądzie Historyczno-Politologicznym” nr 1(5), 2010) pt. *Znaczenie Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej w rozwoju europejskich obszarów wiejskich w latach 2007-2013*.

Celem opracowania jest znaczenie obszarów wiejskich oraz ich rozwój w UE w kontekście barier kryzysogennych, generujących niekorzystne zjawiska gospodarcze i społeczne. Autorka zauważa rosnącą rolę Wspólnej Polityki Rolnej w finansowaniu wsparcia wsi (tutaj analiza obejmuje zasady i źródła finansowania rozwoju obszarów wiejskich w ramach II filaru WPR, m.in. Europejski Fundusz na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich). Tego typu wsparcie wpływa na jakość życia na wsi oraz na zatrudnienie w rolnictwie i dowodzi swoistej ewolucji WPR w kierunku polityki rozwoju obszarów wiejskich.

Muszę przyznać, że ułatwiające w analizie było ustalenie podmiotów odpowiedzialnych za kreowanie i realizację polityki rozwoju obszarów wiejskich, wśród których znajdują się: instytucje UE, państwa członkowskie, władze regionalne oraz społeczności wiejskie.

W tekście są pewne podobieństwa do innych tekstów cyklu, w szczególności dotyczące reform WPR, inicjatywy wspólnotowej LEADER oraz wpływu negocjacji w ramach WTO (GATT).

Jednak nowym elementem jest wprowadzenie do narracji mechanizmu modulacji, w ramach którego stopniowo przesuwano środki finansowe z filaru rynkowego WPR na rozwój obszarów wiejskich. Jednak mechanizm modulacji obejmował w perspektywie budżetowej 2007-2013 tylko stare kraje UE. Autorka kompetentnie rozszerza jednak analizę mechanizmów finansowych obejmujących swoim wsparciem obszary wiejskie (EFRROW, EFRR, EFS).

Ostatni element cyklu to rozdział w pracy zbiorowej noszący tytuł *Europeizacja samorządu – wpływ Unii Europejskiej na aktorów lokalnych i regionalnych* (w: *Europeizacja. Mechanizmy, Wymiary, Efekty*, red. A. Pacześniak, R. Reidel, Oslo, Toruń, Wrocław 2010).

Cel opracowania zwiera się w analizie wzrostu znaczenia procesów europeizacji władz i społeczności regionalnych oraz lokalnych. Autorka rozumie tutaj europeizację jako

wpływ nie tylko UE, ale także Rady Europy (w tym przede wszystkim jej dorobku konwencyjnego dotyczącego regionów oraz samorządów).

Tekst obejmuje również procesy dostosowawcze prawa polskiego do wymogów wspólnotowych, które mają istotne znaczenie dla samorządu terytorialnego (zamówienia publiczne, pomoc publiczna, europejska polityka regionalna).

Ciekawe uwagi w opracowaniu poświęcono współpracy międzynarodowej polskich samorządów.

Podsumowując ocenę 15 tekstów tworzących cykl autorstwa dr Małgorzaty Michalewskiej-Pawlak, należy podkreślić jego jednorodność oraz monotematyczność. Warstwa metodologiczna oraz teoretyczna opracowań jest, z małymi wyjątkami, bardzo zaawansowana o dużym ładunku postulatywnym.

Analiza prowadzona jest zgodnie ze sztuką i przy zastosowaniu specjalistycznego języka. Habilitantka nie stroni od uwag odważnych, ustaleń niekonwencjonalnych i zdaje sobie sprawę z tego, że europeizacja oraz wielopoziomowe zarządzanie są podejściami atrakcyjnymi dla analizy zjawisk międzyregionalnych.

Dodatkowym walorem cyklu są teksty w języku angielskim, które stanowią niemal połowę całej kolekcji (sześć opracowań, w tym jedna monografia wieloautorska). Dwa z anglojęzycznych opracowań zostały wydane za granicą.

Należy pochwalić Habilitantkę także za nakreślenie kontekstu rozwoju polityki wiejskiej oraz polityki regionalnej, jakim jest integracja europejska i jej oddziaływanie. Niewątpliwie, zainteresowanie w tym materiale budzą refleksje dotyczące europeizacji z kontekstem terytorialnym oraz z kontekstem systemowym.

Autorka w cyklu nie uniknęła powtórzeń pomiędzy niektórymi opracowaniami. Jednak przy tak jednorodnym cyklu, wydaje się, że tego typu sytuacja jest niemal naturalna.

Nie ulega jednak żadnej wątpliwości, że cały cykl jest niezwykle wartościowy, jednolity tematycznie, z bardzo dobrą warstwą merytoryczną, teoretyczną i metodologiczną.

Konkluzja

Powiązany tematycznie cykl publikacji autorstwa dr Małgorzaty Michalewskiej-Pawlak pt. *Institutionalne aspekty realizacji terytorialnie ukierunkowanych wybranych polityk Unii Europejskiej* (Wrocław 2017) jest niezwykle zwartym, monograficznym, i logicznym

zbiorem opracowań, które cechują się nie tylko dobrą warstwą merytoryczną, ale co równie ważne, są dobrze przygotowane pod względem teoretycznym i metodologicznym. Cykl w praktyce jest dwujęzyczny, co podnosi jego wartość.

Problematyka związana z polityką rozwoju obszarów wiejskich oraz polityką regionalną stanowi wyróżnik w badaniach prowadzonych przez dr M. Michalewską-Pawlak, oraz staje się swoistym identyfikatorem dokonań Autorki.

Nie mogę inaczej, jak tylko niezwykle pozytywnie ocenić przedstawiony do recenzji cykl powiązanych tematycznie publikacji.

Część II

O C E N A

dorobku naukowego organizacyjnego i dydaktycznego dr Małgorzaty Michalewskiej-Pawlak w związku z postępowaniem habilitacyjnym

Ocenę dorobku naukowego dr Małgorzaty Michalewskiej-Pawlak chciałbym przeprowadzić w kilku kontekstach, do których zaliczam: 1. dynamikę dorobku naukowego, 2. lokowanie publikacji, 3. tematykę badawczą, 4. Pozostała aktywność naukowa, 5. dorobek organizacyjny i dydaktyczny, 6. umiędzynarodowienie

1. Dynamika dorobku naukowego

Ilość prac naukowych opublikowanych przez Habilitantkę będzie pierwszym kryterium oceny dynamiki rozwoju dorobku naukowego. Otóż doktor Małgorzata Michalewska-Pawlak opublikowała dotąd 38 tekstów naukowych. Struktura tych publikacji przedstawia się następująco:

- 2 samodzielne monografie naukowe (w tym jedna opublikowana w j. angielskim i wydana poza granicami Polski),
- 4 monografie współautorskie (w tym dwie zostały opublikowane w j. angielskim ale wydane zostały w Polsce),
- 2 książki współredagowane (obie w języku angielskim, ale wydane w Polsce),
- 10 artykułów naukowych (w tym jeden współautorski oraz trzy zostały opublikowane w języku j. angielskim, z tego dwa zostały opublikowane za granicą),

- 17 samodzielnych rozdziałów w pracach zbiorowych (z tego sześć opublikowano w języku angielskim, w tym trzy opublikowano za granicą),

- 3 ekspertyzy i dokumentacje (w tym dwie w języku angielskim, i jedna współautorska).

W sumie aż 16 publikacji napisano w języku angielskim, z tego osiem ukazało się poza granicami kraju. Świadczy to ewidentnie o efektywnym umiędzynarodowieniu dorobku dr M. Michalewskiej-Pawlak, co musi jednocześnie pozytywnie wpływać na odbiór i zasięg Jej opracowań.

W dokumentacji zawarta została informacja o czynnym udziale dr M. Michalewskiej-Pawlak w 24 konferencjach naukowych (w tym 9 międzynarodowych, z czego 6 poza granicami kraju).

Wstępna ocena ilościowa dorobku naukowego dr M. Michalewskiej-Pawlak dowodzi, że dynamika rozwoju Habilitantki jest prawidłowa. Na 38 publikacji osiem ma charakter współautorski, te proporcje są niezmiernie wyważone. Generalnie ilościową część oceny dorobku dr M. Michalewskiej-Pawlak należy ocenić wysoko.

2. Lokowanie publikacji

Geografia wydawnictw, tytułów czasopism, ośrodków naukowych, także miast, w których naukowcy publikują swoje teksty jest niezwykle wymowną informacją, nadającą przy tym określoną specyfikę ich dorobkowi oraz często stającą się swoistym nośnikiem ich dalszej kariery.

Z tych względów chciałbym dowiedzieć się, jak to kryterium przedstawia się w odniesieniu do dorobku naukowego dr M. Michalewskiej-Pawlak

Dwie monografie samodzielne ukazały się w wydawnictwie Aspra JR w Warszawie.

Cztery monografie współautorskie zostały wydane w:

Wydawnictwie Aspra JR (Warszawa) – 3

Wydawnictwie Scholar (Warszawa) – 1

Obie współredakcje książek ukazały się także w Wydawnictwie Aspra JR w Warszawie.

Jak wynika z powyższego z siedmiu zwartych prac naukowych autorstwa lub współautorstwa dr M. Michalewskiej-Pawlak sześć zostało wydanych w Wydawnictwie Aspra JR. Muszę przyznać, że dywersyfikacja wydawnictw jest tutaj ograniczona do minimum. Oczywiście wcale nie musi to oznaczać, że Habilitantka jest na swój sposób asprozależna.

Pięć czasopism naukowych, w których ukazało się 10 artykułów Habilitantki (w tym jeden współautorski) to:

- „Wrocławskie Studia Politologiczne” - 4
- „Studies in Agricultural Economics” -1
- „Studia Bobolanum” – 1
- „Research on Enterprise in Modern Economy-Theory and Practice” - 1
- „Przegląd Historyczno-Politologiczny” – 2

Można stwierdzić, że powyższe tytuły czasopism naukowych są ważne, liczące się, z odpowiednim zasięgiem oraz odbiorem czytelnictwem.

17 samodzielnych rozdziałów w pracach zbiorowych ukazało się w 11 następujących wydawnictwach:

- Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego – 1
- Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie – 1
- Wydawnictwo Aspra JR w Warszawie – 3
- Wydawnictwo Uniwersytetu w Pecs – 2
- Wydawnictwo Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie – 1
- Wydawnictwo Adam Marszałek w Toruniu – 3
- Wydawnictwo L’Harmattan w Paryżu – 1
- Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Finansów we Wrocławiu – 1
- Wydawnictwo Atut Wrocław – 2
- Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego – 1
- CeDeWu.pl Wydawnictwo Fachowe w Warszawie -1

W przypadku lokowania rozdziałów w publikacjach zbiorowych (choć w tym przypadku nie wszystko zależy od autora części pracy zbiorowej) Habilitantka nie przywiązywała się specjalnie do żadnej oficyny. Poza małymi wyjątkami, wymienione oficyny są ważne dla środowiska politologicznego.

Generalizując, można stwierdzić, że lokowanie publikacji przez dr M. Michalewską-Pawlak jest trafne i przemyślane, a przy tym często oddaje specyfikę badawczą Autora.

Odnosząc się do objętości rozdziałów w pracach zbiorowych oraz artykułów naukowych, należy podkreślić, że oprócz dwóch mniejszych tekstów (5 ss. i 9 ss.), pozostałe teksty mieszczą się w przedziale 13-22 strony.

Można zatem zauważyć, że wkład Habilitantki do opracowań jest właściwy, choć wkład do tekstów współautorskich jest – co oczywiste - odpowiednio mniejszy.

3. Tematyka badawcza

W przypadku dorobku naukowego dr M. Michalewskiej-Pawlak zdefiniowanie dominującego obszaru badań nie jest trudne. Są to bowiem studia dotyczące polityk publicznych, lub tzw. polityk sektorowych (przede wszystkim wiejskiej, rolnej oraz regionalnej) będące swoistą subdyscypliną nauk o polityce oraz studiów europejskich. To dobrze, że aktywność naukowa Habilitantki jest tak charakterystyczna, co dodatkowo sprawia, że dr Michalewska-Pawlak jest już naukowo identyfikowana z takim właśnie obszarem badań. W badaniach zauważalna jest umiejętnie zaznaczona różnica pomiędzy polityką wiejską a polityką rolną.

W ramach studiów nad politykami publicznymi (wiejską, rolną oraz regionalną z elementami polityki spójności) badania prowadzone są na różnych poziomach (lokalnym, regionalnym narodowym oraz europejskim), dlatego też wielopoziomowe podejście oraz wielopoziomowe zarządzanie jest tak często stosowane przez Piszącą.

Praktycznie wszystkie publikacje zwarte samodzielne oraz współautorskie oscylują wokół zagadnienia wymienionych polityk publicznych. Istotne jest to, że do zgłębiania tych polityk Autorka stosuje także ujęcia kontekstowe (np. problem innowacji w zarządzaniu tymi politykami, przedsiębiorczość lub inwestycje społeczne) lub podejścia kreatywne (próby budowania modelu polityki regionalnej). Badania wzbogacone się także o koncepcję europeizacji, przez pryzmat której można zaobserwować nieco więcej zjawisk charakterystycznych w zgłębianym przedmiocie. Właśnie stosowanie koncepcji europeizacji ujawniło u Autorki cenne inklinacje do badania wpływu (*impactu*), lub interwencji wywołanych procesami integracyjnymi.

Istotnym wątkiem badawczym eksplorowanym przez dr Michalewską-Pawlak, jest Unia Europejska. Pojawia się ona jako kontekst badania polityk publicznych, ale także jako główny przedmiot badań, choćby w odniesieniu do jej roli jako aktora globalnego lub rozwoju i wyzwań, które przed nią stoją. W publikacjach Habilitantki Unia Europejska pojawia się także przez pryzmat jej rozwoju wewnętrznego (np. Karta praw Podstawowych oraz wspomniane polityki sektorowe).

Osobny polem badawczym dr Michalewskiej-Pawlak są klasycznie politologiczne problemy demokracji, czy też praw obywatelskich.

Także referaty wygłoszone na konferencjach naukowych odpowiadają powyższemu nurtom badawczym, choć wśród tych wystąpień pojawiają się także tematy nieco bardziej rozproszone (np. problem ludzi starszych).

4. Pozostała aktywność naukowa

Dr Małgorzata Michalewska-Pawlak brała udział w czterech komitetach organizacyjnych międzynarodowych i krajowych konferencji naukowych. Ponadto Habilitantka jest członkiem dwóch polskich towarzystw naukowych (PTSE, PTNP) oraz współpracuje z redakcjami dwóch czasopism naukowych w charakterze recenzenta („Studies in Agricultural Economics”, „Wrocławskie Studia Politologiczne”).

Na uwagę zasługuje aktywność grantowa i projektowa dr M. Michalewskiej-Pawlak. Udział w realizacji 6 projektów badawczych (w tym jeden międzynarodowy) finansowanych z polskich i zagranicznych źródeł (w trzech w charakterze kierownika projektu i w trzech w charakterze głównego wykonawcy) musiał pozytywnie wpłynąć na rozwój naukowych Habilitantki. Tematyka realizowanych projektów praktycznie ściśle korelowała z zainteresowaniami badawczymi dr M. Michalewskiej-Pawlak.

Ważne w rozwoju naukowym Habilitantki były staże i pobyty naukowe. Takich form aktywności wykazano osiem, w tym wszystkie międzynarodowe, z tego sześć w ramach programu Erasmus+).

Aktywność naukowa dr M. Michalewskiej-Pawlak została uhonorowana nagrodami naukowymi (Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich oraz Europejskiego Centrum Solidarności), a ponadto Brązowym Krzyżem Zasługi.

5. Dorobek organizacyjny i dydaktyczny

Aktywność organizacyjna Habilitantki to oprócz wspomnianego wcześniej udziału w komitetach organizacyjnych konferencji naukowych, także kierowanie biurem Konwentu Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego, który pozwolił Habilitantce na współpracę z wieloma interesariuszami zewnętrznymi.

Dr Małgorzata Michalewska-Pawlak deklaruje w dokumentacji, że od 2008 r. prowadziła aż 26 różnych przedmiotów (na sześciu różnych kierunkach lub formach zajęć) oraz dodatkowo kilka fakultetów (w tym dwa moduły w języku angielskim). Przyznam, że jest to duża liczba i rozproszenie dydaktyczne. Faktem, jest jednak, że tematyka większości z tych przedmiotów pokrywa się z zainteresowaniami naukowymi Habilitantki (polityka regionalna, wspólna polityka rolna UE, fundusze europejskie itd.), co bez wątpienia pozwala lepiej zrozumieć tak dużą liczbę przedmiotów.

Autorka jest także promotorką 41 prac licencjackich na kierunku europeistyka oraz recenzentką 37 takich prac.

Na podkreślenie zasługuje udział Habilitantki w projektach oraz kursach dydaktycznych.

W dwóch przewodach doktorskich dr Michalewska-Pawlak jest promotorem pomocniczym. Oba doktoraty tematycznie w pełni korespondują z zainteresowaniami badawczymi Habilitantki (rozwój regionalny oraz zarządzanie zintegrowane w gminach).

Poza tym wymienić należy samodzielną współpracę z instytucjami publicznymi szczebla regionalnego i lokalnego województwa dolnośląskiego.

Można w całej rozciągłości stwierdzić, że aktywność organizacyjna i dydaktyczna doktor Małgorzaty Michalewskiej-Pawlak jest rozwijana prawidłowo oraz z zachowaniem właściwych proporcji.

6. Umiejdzynarodowienie

Dr Małgorzata Michalewska-Pawlak opublikowała dziewięć tekstów w języku angielskim z czego sześć ukazało się poza granicami kraju, a trzy w Polsce.

Do tego należy doliczyć osiem zagranicznych staży i pobytów naukowych (6 w ramach programu Erasmus) oraz w 9 konferencjach międzynarodowych, z czego sześć odbyło się poza granicami kraju.

Jeden międzynarodowy grant naukowy finansowany ze środków Komisji Europejskiej bez wątpienia jest dobrym zaczynem do dalszych starań o tego typu międzynarodową aktywność grantową.

Konkluzja generalna

Przedstawiona powyżej ocena powiązanego tematycznie cyklu autorstwa dr Małgorzaty Michalewskiej-Pawlak pt. *Instytucjonalne aspekty realizacji terytorialnie ukierunkowanych wybranych polityk Unii Europejskiej* (Wrocław 2017) oraz całego dorobku naukowego, organizacyjnego i dydaktycznego, pozwala bez większych wątpliwości stwierdzić, że Habilitantka spełnia warunki stawiane przez ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym oraz ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym.

Stąd też przedłożony do recenzji cykl powiązanych tematycznie publikacji habilitacyjnych wraz z pozostałym dorobkiem naukowym, organizacyjnym i dydaktycznym dr Małgorzaty Michalewskiej-Pawlak powinien stać się podstawą do dalszego procedowania w przewodzie habilitacyjnym.

Szczecin, 30.3.2018.

Janusz Ruszkowski